

Grasz, S., T. Keisanen, F. Oloff, M. Rauniomaa, I. Rautiainen & M. Siromaa (toim.) 2020. Menetelmällisiä käännteitä soveltavassa kielentutkimuksessa – Methodological Turns in Applied Language Studies. *AFin-LAn vuosikirja 2020. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja n:o 78*. Jyväskylä. s. 115–136.

Minna Intke-Hernandez

Helsingin yliopisto

Osallisena yhteisessä arjessa: neksusanalyysi maahanmuuttajaäitien arjen kielitarinoista

This paper studies what migrant mothers in Finland say about their social relationships, language use and sense of belonging. The main focus of my study is on the mothers' stories and the factors that they consider relevant for their socialization into the local language and sense of belonging. This longitudinal ethnographic study (2012–2018) explores the case of eleven migrant mothers. The data is analyzed applying nexus analysis (Scollon & Scollon 2004). The study focuses on language socialization and *linguaging*. In everyday contexts, language is understood as a target and it is also used as a central tool in action. The results indicate that multilingual contexts in everyday life are relevant for constructing the sense of belonging since they offer possibility to give and receive social and linguistic support.

Keywords: language socialization, languaging, migrant mothers

Asiasanat: kieleen sosiaalistuminen, kieleily, maahanmuuttajaäidit

1 Johdanto

”Niin kauan kuin minä joudun puhumaan Suomessa englantia, olen aina joku muualta tullut.”¹ Näin totesi tutkimushaastattelussa Aurora, eteläeurooppalainen kahden lapsen äiti. Samankaltaisia lausahduksia nousi esiin myös toisten osallistujien haastatteluissa, joiden avulla selvitin minkälaista kielenoppimista tapahtuu maahanmuuttajaäitien jokapäiväisen elämän askareissa ja vuorovaikutussuhteissa. Niinpä aineiston pohjalta muodostui tutkimustehtäväksi tarkastella maahanmuuttajaäitien tarinoita arjen kohtaamisten suhteesta kielenoppimiseen ja osallisuuden kokemukseen. Tässä tutkimuksessa selvitän, mitä maahanmuuttajaäidit kertovat sosiaalisista suhteista, kielestä ja osallisuudesta.

Maahanmuuttajalla tarkoitan tässä eri perustein maasta toiseen muuttanutta henkilöä, joka aikoo asua kohdemaassa pidempään (Kotouttamisen osaamiskeskus 2019; Väestöntutkimuslaitos 2019). Tilastokeskuksen mukaan maahanmuuttajataustaisten määrä Suomessa on kaksinkertaistunut kymmenessä vuodessa 402 619 henkeen eli 7,3 prosenttiin Suomen koko väestöstä. Tästä lukumäärästä 83 % on ensimmäisen polven maahanmuuttajia eli ulkomailla syntyneitä, ja loput 17 % ovat toisen polven maahanmuuttajia eli Suomessa syntyneitä. Ensimmäisen polven maahanmuuttajien keski-ikä on 38,2 vuotta, mikä osoittaa heidän olevan tyypillisessä lapsiperheen vanhempien iässä. Toisen polven maahanmuuttajien keski-ikä on puolestaan 11 vuotta, eli he ovat täällä syntyneitä koululaisia. (Tilastokeskus 2018.)

Viimeaikaisessa julkisessa keskustelussa ja erilaisissa kotoutumista edistävissä hankkeissa on painotettu maahanmuuttajien toimijuutta, työllistymistä ja kielitaidon merkitystä työmarkkinoilla (mm. laki kotoutumisen edistämisestä 2010; Työ- ja elinkeinoministeriö 2016, 2017a, 2017b; Koljonen 2017; Lindström 2018). Samat asiat nousevat esiin OECD:n julkaisemassa raportissa, jossa käsitellään Suomen maahanmuuttoa, kotoutumista ja kotouttamista erityisesti työllisyysnäkökulmasta (OECD 2018). Kotoutumisen painopiste on usein työllistymisessä, ja työksi käsitellään varsinkin palkkatyö (Himanen & Könönen 2019: 54–60; Kokkonen ym. 2019: 92; Larja 2019: 34; Ronkainen & Suni 2019: 92).

Koska TE-toimiston kurssit vaativat monesti kokopäiväistä osallistumista, kotona lapsiaan hoitavat vanhemmat eivät useinkaan pysty osallistumaan koulutukseen. Tämän vuoksi kotivanhemmille on kehitetty eri kunnissa muita toimintamalleja kotoutumisen ja kielenoppimisen edistämiseksi (esim. Osaava vanhempi -hanke ja Kotva-ryhmät Vantaalla, kotoklubi Kanelit Helsingissä, KOTO-toiminnan ryhmät Turussa ja Euroopan sosiaalirahaston rahoittama toiminta Varkaudessa). Tällöin lastenhoito on järjestetty tai lapset voi ottaa mukaan. Osallistujat ovat etupäässä maahanmuuttajataustaisia kotiäitejä. Vaikka miehet ovat tervetulleita osaan

1 Kaikki haastattelusitaatit ovat tutkijan suomentamia. Osallistujien sekä heidän lastensa nimet on muutettu.

toimintamuodoista, heidän osuutensa on käytännössä pieni (Eronen ym. 2016: 31). Toimintamalleja on kahdenlaisia. Kielitaidon kehitystä korostavat mallit ovat yleensä kurssimuotoisia ja kuntavetoisia, ja ne ohjaavat jatkokoulutuksiin ja työelämään. Sosiaalisia tavoitteita korostavissa malleissa tavoitellaan ensisijaisesti osallisuutta ja kiinnittymistä ympäristöön ja palveluihin, mutta kielitaitoonkin liittyvät tavoitteet ovat mahdollisia. Monesti sosiaalisia tavoitteita korostavia malleja toteuttavat järjestöt. (Eronen ym. 2016: 31–33.)

Tässä artikkelissa tarkastelen neksusanalyttisesti (Scollon 2011; Scollon & Scollon 2003, 2004) äitien arkisia kertomuksia solmukohtana, jossa kohtaavat yksilöiden tarinat ja laajat yhteiskunnalliset kielenoppimisen ja osallisuuden diskurssit. Painopiste on arjen kielellisessä toiminnassa. Tutkimuskysymykseni on seuraava: minkä asioiden maahanmuuttajaäidit kokevat tukevan osallisuuttaan ja sosiaalistumistaan kielenkäyttäjyhteisöön?

2 Kieleilyn kautta osalliseksi

Tämä tutkimus nojaa van Lierin (2004, 2007) ekologiseen lähestymistapaan, joka tarkastelee kielenoppimisen mahdollisuuksia toimijan ja ympäristön välisinä suhteina. Toinen keskeinen lähestymistapa on sosiokognitiivinen viitekehys (Atkinson 2011; Dufva ym. 2014; Dufva & Aro 2015). Pidän viitekehyksiä toisiaan täydentävinä, sillä ne näkevät kielen kehollisena, tilanteisena sekä luonteeltaan sosiaalisena, dynaamisena ja joustavana ilmiönä.

Van Lierin mukaan yksilö on erottamaton osa ekosysteemejä (2004, 2011). Äitien arjen kohtaamiset muodostavat oman ekosysteemin, jossa he toimivat etsien omaa ekologista lokeroaan (*niche*) (ks. Suni 2017). Ekologinen lokero voi olla tilanteinen ja rajoitettu positio, joka rajautuu muiden reviireihin, käytänteisiin ja toimintaperiaatteisiin (Sunni 2017: 198). Virtasen (2017: 36) mukaan tämä ei kuitenkaan tarkoita, että lokerot olisivat muuttumattomia tai että uusien tulijoiden olisi vain sopeuduttava ympäristön vaatimuksiin.

Ekologiseen ja sosiokognitiiviseen kielenoppimiskäsitykseen voidaan sisällyttää kieleilyn (*language*) käsite, joka rikkoo normatiivisen, standardeihin perustuvan käsityksen kielestä yksilöiden tuottamina koodeina (Lankiewicz 2014: 1). Swainin (2011) mukaan kieleilyssä merkityksiä ei välitetä ainoastaan sanoittamalla, sillä siihen sisältyy myös materiaalsen ympäristön, toisten toiminnan, elekielen ja kehollisuuden sekä multimodaalisuuden hyödyntäminen. Kieleily ei tapahdu tyhjiössä, sillä kieltä ja ymmärrystä tuotetaan ja lisätään vuorovaikutuksessa (Lankiewicz 2014: 14–15). Kyse on toiseen kieleen sosiaalistumisesta, jonka kautta yksilö oppii käyttämään kieltä ja sen rekistereitä monikielisen ympäristön tilanteissa (mm. Kulick & Schieffelin 2004; Baquedano-López & Mangual Figueroa 2012; Duranti & Black 2012; Heath 2012; Ochs & Schieffelin 2012). Äitiyden kontekstit tarjoavat tällaisia kieleen

sosiaalistumisen mahdollisuuksia päivittäin, sillä äidit kieleilevät itsensä aktiivisiksi toimijoiksi lastensa luomissa tilanteissa (Intke-Hernandez 2020, tulossa).

Näen kieleen sosiaalistumisen kielenoppimisen yläkäsitteenä, sillä se kattaa kognitiiviset toiminnot ja multimodaalisen toiminnan. Kieleen sosiaalistuminen on elämänmittainen prosessi, jossa yhteisön uudet jäsenet oppivat ja hyödyntävät kielellisiä taitoja ja multimodaalisia keinoja uusissa ja ainutkertaisissa vuorovaikutustilanteissa tavoitellessaan yhteisön jäsenyyttä (Ochs 1986; Ochs 2002: 106; Ochs & Schieffelin 2012: 2). Kielenkäyttöön ja käyttäytymiseen liittyviä kulttuurisia odotuksia ei useinkaan ilmaista eksplisiittisesti, sillä ne sisällytetään kommunikatiivisiin ja sosiaalisiin käytänteisiin ja toimintoihin (Ochs 2002: 103).

Osallisuutta voidaan tarkastella Raivion ja Karjalaisen (2013) määrittelemän kolmen osatekijän kautta, joita ovat 1) yksilön riittävät aineelliset resurssit, 2) kyky tehdä omaa elämää koskevia päätöksiä ja 3) sosiaalisesti merkitykselliset suhteet. Kullakin osatekijällä on negatiivinen vastaparinsa syrjäytymisen ulottuvuuksissa. Niitä ovat taloudellinen ja terveydellinen huono-osaisuus; tunne kohteena olemisesta eli kokemus siitä, että omaan elämään ei voi vaikuttaa sekä kuulumattomuuden tunne eli vetäytyminen ja kokemus osattomuudesta. Lisäksi sosiaalinen tuki on tärkeää. Kokkonen (2010: 64–65) määrittelee sen Mikkolaa (2006) mukaillen sanattomaksi ja sanalliseksi vuorovaikutukseksi, joka auttaa selviytymään paineista ja hallitsemaan epävarmuutta. Vuorovaikutussuhteiden avulla jaetaan tarvittavia resursseja ja avustetaan toisia, ja ne kasvattavat keskeistä hyväksyntää ja yhdistävät osapuolia (Albrecht & Goldsmith 2003). Sosiaalisen tuen muotoja ovat myös kognitiivinen ja emotionaalinen tuki. Kognitiivinen tuki viittaa tiedon hankkimiseen ja jakamiseen (Moos & Mitchell 1982), ja emotionaalinen tuki auttaa yksilöä kokemaan itsensä tarpeelliseksi ja tärkeäksi (Cobb 1976).

3 Arjen kohtaamiset äitien kokemina ja kertomina

3.1 Aineisto ja tutkimuksen kulku

Tämä tutkimus on osa väitöskirjatutkimustani, ja tässä artikkelissa keskityn ainoastaan laajan tutkimusaineiston yhteen osaan eli haastatteluihin, jotka on tehty joko tulkattuna osallistujien äidinkielestä suomeen tai suomeksi, englanniksi tai espanjaksi heidän kielitaidostaan ja toiveistaan riippuen. Vuosilta 2012–2018 on yhteensä hieman yli 20 tuntia nauhoitettua haastatteluaineistoa, jota olen hyödyntänyt kokonaisuudessaan tässä artikkelissa. Kokonaisaineistoni sisältää lisäksi kenttätömuistiinpanoja, valokuvia arjen tilanteista sekä äänitettyjä vuorovaikutustilanteita.

Tutkimukseeni osallistui yhteensä 11 äitiä (ks. taulukko 1), jotka artikkelin kirjoittamishetkellä ovat asuneet Suomessa 2–15 vuotta. He ovat tulleet Suomeen eri

puolilta maailmaa ja eri syistä: rakkauden tai puolison työn takia, turvapaikanhaki-joina tai etsimään itselleen ja perheelleen taloudellisesti parempaa ja vakaampaa tulevaisuutta. Yksi on opiskellut vain muutaman vuoden peruskoulussa, osalla on ammattikoulu- tai lukiotutkinto ja joillakin on taustallaan yliopistotutkinto tai jonkin verran yliopisto-opintoja.

TAULUKKO 1. Tutkimuksen osallistujat.

Peitenimi	Ikä	Koulutus	Lähtömaanosa
Aurora	25–29 vuotta	Ammattikoulututkinto	Etelä-Eurooppa
Elena	40–44 vuotta	Yliopistotutkinto	Etelä-Eurooppa
Faisa	60–64 vuotta	Muutama vuosi peruskoulua	Länsi-Afrikka
Fatima	35–39 vuotta	Yliopisto-opintoja	Pohjois-Afrikka
Jelena	35–39 vuotta	Lukion päättötodistus, kauppal-lisen alan opintoja yliopistosta	Itä-Eurooppa
Kadriye	25–29 vuotta	Yliopistotutkinto	Lähi-itä
Khadija	35–39 vuotta	Ammattikoulututkinto	Länsi-Afrikka
Maite	30–34 vuotta	Yliopistotutkinto	Latinalainen Ame-rikka
Mar	35–39 vuotta	Ammattikoulututkinto	Länsi-Afrikka
Maria	25–29 vuotta	Yliopistotutkinto	Itä-Eurooppa
Sawan	25–29 vuotta	Ammattikoulututkinto	Aasia

Tutustuin ensimmäisiin osallistujiin elokuussa 2012, kun aloitin etnografisen kenttä-työn äiti-lapsiryhmän parissa eräässä pääkaupunkiseudun asukaspuistossa. Asukas- ja leikkipuistot ja perhetalot ovat paikkoja, jotka tarjoavat maksuttoman ajanviettopaikan lapsiperheille ja koululaisille ja joissa järjestetään kaikille avointa ohjattua ulko- ja sisätoimintaa arkisin. Tapasin osallistujia äiti-lapsiryhmässä kerran viikossa toukokuuhun 2013 saakka, minkä jälkeen jatkoin tutkimusta vuoteen 2018 muun muassa henkilökohtaisia haastatteluja tekemällä. Osallistujien haastattelut tein pääasiassa vuosina 2012, 2013 ja 2018, minkä lisäksi kirjoitin muistiinpanoja yhteydenpidostani heidän kanssaan koko tutkimusjakson (2012–2018) ajan. Varsinaisten haastattelujaksojen välillä olin heihin yhteydessä puhelimitse, sähköpostitse ja sosiaalisen median kautta. Nämä muistiinpanot olen taltioinut kokonaisuineen. Vaikka osa niistä ei ole päätynyt tarkempaan analyysiin, kaikki kerätty ja reflektoitu materiaali on auttanut minua hahmottamaan ja ymmärtämään tutkimuskohdetta-ni (ks. Strömmer 2017: 52). Tässä artikkelissa avainosallistujiksi nousevat Sawan ja Elena, mutta kaikki 11 osallistujaa ja heidän tarinansa ovat olleet merkittäviä tutkimuksen ja analyysin kannalta. Sen vuoksi myös heidän äänensä kuuluvat aineis-toesimerkeissä.

Etnografisen tutkimusotteen mukaisesti aineistonkeruu ei ole pelkkää osallistujien toiminnan tarkkailua, vaan se vaatii tutkijan osallistumista kentän toimintaan. Tämän tutkimuksen osallistujille en ollut pelkästään tutkija, vaan myös kanssakulkija ja vertainen, sillä alusta asti he tiesivät minunkin olevan äiti, ja kenttätöjakson aikana he myös tutustuivat poikaani. Toisinaan äidit saattoivat kertoa hyvinkin yksityisiä asioita elämäntilanteestaan, jolloin koin velvollisuudekseni tutkijana ja ihmisenä olla läsnä ja kuunnella heitä. Koska äidinkieleni on suomi, osa heistä tukeutui minuun myös suomen kieleen liittyvissä kysymyksissä.

3.2 Äitien kertomukset neksusanalyysin solmukohtana

Kuvaan seuraavaksi neksusanalyysia ja sen soveltamista äitien kertomusten tarkasteluun. Nexsusanalyysi on monimenetelmäisyyteen kannustava metamenetelmä (Scollon 2001; Scollon & Scollon 2003, 2004), jonka taustalla on etnografiaa, lingvististä antropologiaa, kriittistä diskurssianalyysia, vuorovaikutuslingvistiikkaa sekä kulttuurihistoriallinen näkökulma sosiaaliseen toimintaan (Kuure 2018: 436). Scollonin (2001) nexsus-käsitettä soveltaen näen etnografisen kertomusaineiston äitien kokemusten ja kokemushistorioiden sekä monenlaisten diskurssien, arvojen ja normien toisiaan leikkaavien kaarien kimppuna. Kertomuksista piirtyy kuva äitien arjen kohtaamisista, joista voi nostaa tarkasteluun sosiaalisia suhteita, vuorovaikutuskäytänteitä ja kielellistä toimintaa. Aineisto tarjoaa mahdollisuuden tutkia, minkä asioiden äidit kokevat tukevan osallisuuttaan. Nexsusanalyysin avulla tarkastelen ainutlaatuisia ja yksilöllisiä kertomuksia suhteessa yhteiskunnalliseen kontekstiin.

Äitien kuvailemat arkipäivän tilanteet eivät ole yksittäisiä, irrallisia tapahtumia, sillä ne edustavat jotain suurempaa ilmiötä (ks. Blommaert & Jie 2010: 12). Tarkastellessani kertomuksia olen pyrkinyt neksusanalyyttisen periaatteen mukaisesti välttämään mikro- ja makrotason erottelua. Jokapäiväisissä kohtaamisissa ja toiminnassa toteutuvat yhteiskunnalliset normit, käytänteet ja lainalaisuudet, ja makro- ja mikrotaso vaikuttavat kaiken aikaa toisiinsa ja muokkaavat toisiaan. Toimijoiden menneisyys ja diskurssien tarinat vaikuttavat väistämättä toimintaan ja kertomuksiin. Maahanmuuttajaäitien arkipäivän kohtaamiset ovat laajemmassa yhteiskunnallisessa kontekstissa tarkasteltava ilmiö.

Nexsus on solmukohta tai risteymä, jossa ihmisten, paikkojen, diskurssien, ajatusten, käytänteiden, kokemusten ja objektien liikeradat kohtaavat toisensa ja mahdollistavat tilanteisen toiminnan, joka osaltaan vaikuttaa liikeratoihin ja muokkaa niitä (Scollon & Scollon 2004: 159). Tutkimuksen solmukohta on äitien arjen kohtaamisissa, joihin vaikuttavia tekijöitä (risteäviä kaaria) tarkastelen. Scollonin ja Scollonin (2004) mukaan nexsuksessa risteäviä kaaria ovat diskurssit (*discourses in place*), toimijan kokemushistoria (*historical body*) ja vuorovaikutusjärjestys (*interaction order*). Keskityn erityisesti diskursseihin ja toimijoiden kokemushistorioihin.

Neksusanalyysissa diskurssin määritelmä on väljä, minkä vuoksi tutkijan on määriteltävä se joka kerta erikseen (Pietikäinen 2012: 435; Dlaske 2015: 248; Strömmer 2017: 56–57). Lähtökohtaisesti diskurssit ovat paikantuneita, sillä ne sijoituvat johonkin tiettyyn fyysiseen tilaan ja sen materiaalisiin artefakteihin. Ne voivat olla materiaalisessa tilassa toteutuvia asioita ja esineitä, kuten tekstejä, kylttejä ja ääniä (Scollon & Scollon 2003, 2004: 163). Ne voivat olla myös erilaisia yhteydenpitotapoja (Scollon & Scollon 2004: 4–5, 89–90), joita osallistujat käyttävät tai jättävät käyttämättä sosiaalisessa toiminnassa (Scollon & Scollon 2004: 14). Foucault puolestaan toteaa, että diskurssit ovat kulttuurisesti jaettuja puhe- ja ajattelutapoja, jotka rakentavat ja muokkaavat tietoa ja puhunnan kohdetta (Foucault 2005: 46–49).

Tämän osatutkimuksen aineistossa olen Foucaultiin nojaten määritellyt diskursseiksi äitien kertomukset arjesta. Näissä diskursseissa on kuultavissa äitien äänen lisäksi julkisen keskustelun äänet sekä kaikuja toisista, aiemmista diskursseista, jotka nousevat esiin kokemushistorioiden kautta. Diskursseissa sosiaalinen ja kielellinen kietoutuvat yhteen; ne toteutuvat kielellisesti, mutta niiden valta on myös näkymättömissä säännöissä ja normeissa, jotka määrittelevät sanomisen ja puhumisen tapoja (Pietikäinen & Mäntynen 2019: 71–72). Näitä näkymättömiä sääntöjä pyrin tarkastelemaan vertaamalla äitien käyttämiä diskursseja julkiseen keskusteluun maahanmuuttajataustaisten kotivanhempien kotoutumisesta ja kielenoppimisesta. Lisäksi aineistossani diskursseiksi määrittyvät myös arkielämän fyysiset tilat, joissa äidit elävät arkeaan, sillä kyseiset paikat vaikuttavat osaltaan toimintatapojen ja vuorovaikutuskäytänteiden muodostumiseen ja vakiintumiseen.

Scollon ja Scollon (2004: 13) ovat verranneet kokemushistorian käsitettä Bourdieun (1977) habituksen käsitteeseen, mutta he käyttävät sen sijaan käsitettä *historical body*, joka sijoittaa keholliset muistot tarkemmin fyysiseen yksilöön. Kokemushistoria viittaa aiempiin muistoihin, kokemuksiin, toimintaan ja tapahtumiin, jotka vaikuttavat ihmisen yksilölliseen ja sosiaaliseen identiteettiin (Scollon & Scollon 2004: 160–161). Haastatteluhetkessä on läsnä koko kokemushistoria.

Neksusanalyyttistä tutkimusprosessia kuvataan kolmen toisiinsa linkittyvän analyysisyklin avulla (ks. Scollon & Scollon 2004: 152–178). Nämä vaiheet ovat toisiinsa nivoutuvia ja toistuvia sekä lomittuvia ja päällekkäisiä. Kun tutkija ymmärtää ilmiötä paremmin, hän joutuu aina uudelleen ihmettelemään ja analysoimaan, mistä on kysymys. Kartoittaminen (*engaging with the nexus of practice*) on ensimmäinen vaihe, jossa tutkija tutustuu toimintayhteisöön, pyrkii pääsemään siihen mukaan ja asemoi itsensä yhdeksi sen osallistujista tarkoituksenaan paikantaa ja rajata tutkimuskohde (Scollon & Scollon 2004: 153–159). Tämän tutkimuksen kartoitusvaihe alkoi jo vuonna 2012 Osallisen Suomessa -hankkeeseen kuuluvan Osaava vanhempi -alahankkeen puitteissa (ks. Intke-Hernandez & Matkaselkä 2012; Intke-Hernandez 2015; Intke-Hernandez & Holm 2015; Pöyhönen & Tarnanen 2015; Pöyhönen ym. 2010; Tarnanen ym. 2013). Aikaisemmat tutkimukset ja lähdekirjallisuus auttoivat

löytämään tutkimukselle painopisteet, paikantamaan tutkittavat ilmiöt sekä tarkentamaan tutkimusongelman.

Navigointivaiheessa (*navigating the nexus of practice*) tutkija kerää aineistoa, tekee ensimmäiset analyttiset havaintonsa ja kohdistaa huomionsa tutkimusongelmaan (Scollon & Scollon 2004: 159–177). Lisäksi tutkija jäsentää tutkimusongelmaa ja rajaa aineistoaan tarkastelemalla kertaautuvia ja syklisiä sisältöjä (Scollon & Scollon 2004: 159–160). Kuvaan navigointivaiheeni seuraavassa alaluvussa. Kuure, Rieki ja Tumelius (2018: 72) toteavat, että neksusanalyttisen tutkimuksen taustalla on usein halu muutoksen käynnistämiseen, jota pidetään viimeisenä vaiheena (*changing the nexus of practice*). Tällöin tutkija sijoittaa löydökset osaksi tutkittavaa ilmiötä ja pohtii niitä muutostarpeiden näkökulmasta tai toiminnan ehtoihin ja seuraamuksiin keskittyen (Pietikäinen 2012: 420). Muutoksen käynnistäminen ja toteuttaminen voivat tarkoittaa konkreettisia muutostoimia tai kentälle palaamista sekä tuloksista keskustelua osallistujien kanssa, jolloin tavoitteena on muuttaa sosiaalisia käytänteitä tekemällä näkyviksi analyysin tulokset (Scollon & Scollon 2004: 177–178). Luvussa 5 pohdin tutkimukseni neksusanalyysin muutosvaihetta eli sitä, miten tämän tutkimuksen tekeminen ja tutkimustulosten esittäminen ovat vaikuttaneet tutkittavaan ilmiöön ja tutkimuksen osallistujien elämään.

4 Navigointi äitien arkisissa kielitarinoissa

Olen soveltanut Scollonin ja Scollonin (2004: 159–177) kuvaamia ja ehdottamia navigointivaiheen etenemisaskeleita. Ensin olen paikantanut toimijoiden, diskurssien ja muiden osatekijöiden syklit, jotka kulkevat kuvattujen arjen kohtaamisten halki. Sen jälkeen olen pyrkinyt ymmärtämään, miten kokemushistoriat ovat läsnä kerrontaan ja toimintaan vaikuttavina tekijöinä.

Lopuksi olen paikantanut ja valinnut tarkasteltaviksi tärkeimmät diskurssit. Pietikäisen mukaan (2012: 422–423) diskurssien paikantaminen ja nimeäminen on hiljalleen etenevä prosessi, jossa navigoidaan aikaisemman ja meneillään olevan tutkimuksen aineiston välimaastossa. Diskursseja ei voi löytää valmiina, vaan niiden paikallistaminen ja materiaalistuminen on analyysiprosessin tulos (Pietikäinen 2012: 423). Olenkin edennyt aineiston läpikäymisen kautta vaiheeseen, jossa keskityn kolmeen osallistujien arjessa risteävään diskurssiin, jotka olen nimennyt 1) *osallisuuden haasteiksi ja puutteiksi*, 2) *toiveeksi osallisuudesta* ja 3) *mahdollisuudeksi osallisuuteen*. Seuraavaksi tarkastelen näitä diskursseja lähemmin äitien kokemushistorioiden valossa.

4.1 Osallisuuden haasteet ja puute

Haastatteluissa äidit kuvailivat arkielämäänsä pitkälti sosiaalisten suhteiden tai niiden puuttumisen kautta. Monet kuvasivat lähtömaansa suhteita tiiviiksi ja runsaiksi. Äidit kertoivat, miten perhe, suku ja ystävät auttoivat toisiaan ja osallistuivat yhteiseen elämään. Kuvaukset läheisistä suhteista korostuivat erityisesti äitien kuvaillessa Suomessa koettua samankaltaisten suhteiden puuttumista sekä yksinäisyyden ja erillisuuden tunteita. Kertomuksista välittyy toivottomuuden tunne, sillä apua ei ole tarvittaessa saatavilla.

Aasialainen Sawan on yksinhuoltajaäiti, joka muutti Suomeen mentyään naimisiin suomalaisen miehen kanssa. He tutustuivat miehen lomaillessa usein Sawanin kotimaassa. Siellä Sawanin elämä ei ollut taloudellisesti helppoa, mutta hän koki olevansa rakastettu ja arvostettu perheensä, ystäviensä ja työtovereidensa keskuudessa. Välillä hän teki kahta työtä yhtä aikaa, koska hän oli eronnut ja hänellä oli kaksi teini-ikäistä lasta kasvatettavanaan ja isänsä huolehdittavanaan.

Kun Sawan tutustui tulevaan puolisoonsa, hän koki saavansa taloudellista tukea ja ymmärrystä. Mies kohteli Sawanin perhettä kunnioittavasti ja auttoi osallistumalla menoihin. Sawan käsitti miehen olevan hyvätuloinen. Kun mies pyysi Sawania vaimokseen ja muuttamaan Suomeen luvaten, että perhekin voisi muuttaa perässä, Sawan suostui. Tämä tarina ei ole poikkeuksellinen. Tulkintani mukaan se heijastaa lännen ja idän välistä yhteiskunnallista epäsuhtaa: osa länsimaalaisista katsoo voivansa hankkia rahalla elämänkumppanin, jolle avioliitto saattaa olla kätevä tapa päästä muuttamaan paremman elintason toivossa vauraampaan maahan.

Sawanin tarina ei kuitenkaan jatku onnellisesti, sillä Suomeen saapuessa todellisuus osoittautui toisenlaiseksi. Mies joutui vankilaan, ja raskaana oleva Sawan jäi asumaan pieneen kalustamattomaan vuokra-asuntoon. Ensimmäisten haastattelujen aikaan Sawanin poika oli kaksivuotias, mies vankilassa ja asunto yhä lähes kalustamaton. Vaatteet olivat kasoissa ympäri asuntoa ja tavaroita päällekkäin pinottuina. Kaikesta välittyi vaikutelma arjen hallinnan haasteista, yksinäisyydestä, näköalattomuudesta ja toivottomuudesta. Nämä asiat ilmenivät myös Sawanin kertomuksesta:

- 1) Kotimaassani minulla on paljon perhettä. Meillä on ystäviä, sukua, kaikkea. Kaikki auttavat, mutta Suomessa minä olen yksinäinen. --- Ei ole perhettä, joka auttaa. Minun miehelläni on äiti, isä, sisko, mutta he eivät tule, minä en tiedä miksi. Minulla on niin paha olla, koska olen yksin poikani kanssa. Kerran minä olin kipeä, eikä minulla ollut ruokaa. Kukaan ei auttanut, ja jouduin lähtemään kauppaan sairaana. --- Isovanhemmat eivät halua tavata poikaani Juania. Kauan sitten he tulivat käymään, lyhyeksi aikaa. He vain katsoivat Juania ja kysyivät minulta, mitä minä haluan. Minä sanoin, että vaippoja ja maitoa lapselle. Sitten he menivät ostamaan niitä, palasivat ja istuivat hetken ja lähtivät sitten pois. --- He eivät halua olla kanssani, enkä minä tiedä miksi. Onko se kielen takia? Koska minä puhun huonosti suomea? Meidän on todella vaikea puhua keskenämme. (Sawan, aasialainen kolmen lapsen äiti, haastattelu vuodelta 2012)

Sawanin kuvaillessa kotimaataan hän mainitsi siellä olleen *kaikkea*. Kun on ystäviä, perhe ja sosiaalisia kontakteja, on kaikkea. Kun on täysin yksin, tätä *kaikkea* ei enää ole. Sawan nostaa voimakkaasti esiin perheen ja sukulaisten tuen puutteen. Ainoa sosiaalisen tuen muoto, jota Sawan koki toisinaan saavansa, oli appivanhempien materiaallinen apu. Muuten yhteydenpito oli lähes olematonta. Sawan epäili, etteivät he halunneet olla tekemisissä, koska yhteistä kieltä ei ollut. Tässä Sawanin tulkin-
nassa kuuluu makrotason diskurssin ääniä: tutkimuksessa ja julkisessa keskustelussa yhteistä kieltä pidetään lähtökohtaisesti avaimena yhdessäoloon, ja sen heikko osaaminen tai puute puolestaan tulkitaan esteeksi eri osapuolten keskinäisen suhteen rakentumiselle (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2020). Sawan positioituu suomen kieltä taitamattomaksi, yksinään eteenpäin ponnisteleväksi äidiksi. Kyseessä on ekologinen lokero, jossa hän vaikuttaa tuntevan osattomuutta ja josta hän itse haluaisi pois. Hän ei kuitenkaan onnistu löytämään sieltä ulospääsyä, vaan hän sopeutuu muiden toimijoiden määrittelemiin reviiireihin.

Kuten seuraavasta aineistoesimerkistä käy ilmi, Sawan osallistui toisinaan asukaspuiston toimintaan, jota hän kehui. Sen ansiosta hän pääsi käyttämään suomea erilaisissa arkikonteksteissa:

- 2) Asukaspuisto on hyvä paikka. Se on paljon parempi kuin suomen kurssit. Suomen kursseilla en ymmärrä mitään ja joudun koko ajan ajattelemaan kieltä, mutta asukaspuisto on erilainen. Siellä me vietämme tavallista elämää ja se on helppoa. Olemme yhdessä, juomme kahvia, askartelemme ja teemme ruokaa. Se on hauskaa ja helppoa, ja me teemme kaiken yhdessä. Samalla me puhumme suomea ja minä ymmärrän. Jos joku ei ymmärrä, toinen auttaa. Toinen äiti, tai ohjaaja. (Sawan, aasialainen kolmen lapsen äiti, haastattelu vuodelta 2013)

Asukaspuistossa Sawan osallistui yhdessäoloon sekä kieleili ohjatun toiminnan ja vapaan oleskelun puitteissa. Kielenoppiminen tapahtui muun toiminnan lomassa, ja osallistujat tarjosivat toisilleen kielellistä tukea. Asukaspuiston toimintaa kuvaillessaan Sawan mainitsi, että siellä oli mahdollisuus ”tavalliseen elämään”, kuten yhteiseen kahvitteluun. Myös muut tutkimukseen osallistuneet äidit kertoivat kokevansa kuuluvuuden tunnetta asukaspuiston äiti-lapsiryhmässä.

Sawan sai suomalaiselta suvultaan hieman materiaalista tukea, kuten pyytämäänsä vaippoja ja maitoa lapselleen, mutta hän mainitsi kaivanneensa neuvoja Suomessa toimimisesta. Suku ei tarjonnut kognitiivista tukea (Moos & Mitchell 1982), mutta hän sai sitä asukaspuistosta. Erityisen merkittäväksi hän koki, että asukaspuistossa hän oppi soittamaan hälytyskeskukseen suomeksi. Lisäksi Sawan mainitsi saaneensa asukaspuistosta tietoa suomalaisesta yhteiskunnasta. Asukaspuistosta saatu kognitiivinen tuki voidaan nähdä osallisuutta ja toimijuutta vahvistavana tekijänä, sillä se lisää turvallisuudentunnetta ja mahdollisuuksia vaikuttaa omaan elämään (Raivio & Karjalainen 2013).

Muutkin kuvasivat sosiaalisten suhteiden luomiseen liittyviä haasteita. Elena, kouluikäisten lasten äiti, sanoi näin:

- 3) Minulle on ollut vaikeaa saada suomalaisia ystäviä. Minä olen yrittänyt. Alussa yritin naapureiden kanssa. Minulla oli naapureita, joilla myös oli pieniä lapsia, ja he menivät yhdessä pihalle ja hiekkalaatikoille. Minä menin myös sinne lasten kanssa --- Yritin jutella heidän kanssaan, mutta aina keskustelut kääntyivät lapsiin. He istuivat yhdessä ja puhuivat suomea, vaikka he osasivat mainiosti englantiaakin. Kyllä minä ymmärrän, että he halusivat puhua omaa kieltään. Minä kerroin heille itsestäni ja yritin puhua heille, niin kuin kotimaassani tehdään, mutta he eivät oikein vastanneet. Ihan kuin heille olisi ollut ihan sama. --- Lopulta minä en enää jäänyt pihaan, koska minulla ei ollut hyvä olla siellä. --- Minä tiedän, että kieli auttaa integroitumaan. Mutta ehkä se on myös kulttuuri, se on niin erilainen. *Täällä ihmiset ovat eri tavalla yhdessä ja puhuvat eri tavalla keskenään kuin kotimaassani.* Puhumisen ja olemisen tapa on niin erilainen.
(Elena, eteläeurooppalainen kahden lapsen äiti, haastattelu vuodelta 2018)

Elenan kertomuksessa mikro- ja makrotason diskurssien äänet kietoutuvat yhteen hänen kuvaillessaan sitä, kuinka paikallisen kielen taitaminen nähdään keskeisenä vuorovaikutustekijänä siitä huolimatta, että käytettävissä olisi jokin muu yhteinen kieli. Yrittäessään luoda kontakteja naapureihinsa Elena ei tuntenut saavansa vasta-kaikua ja tulkitse tilanteen niin, että paikallisen, yhteisen kielen puuttuminen oli este keskusteluyhteyden luomiselle. Paikallisen kielen taitaminen nousee esiin keskeisenä osallistavana toimintaresurssina myös Euroopan sosiaalirahaston rahoittamassa Kotopaikka-hankkeessa ja siihen liittyvässä tutkimuksessa: suomen kielen taitoa tarvitaan työllistymisen lisäksi myös vapaa-ajalla pyrittäessä kieliyhteisön jäseneksi (Pitkänen 2019).

Arjen kohtaamisissa on aina läsnä osallistujien koko kokemushistoria. Sekä Elena että muut äidit tulivat haastattelutilanteeseen kokemushistorioineen ja toimivat taustojensa, tapojensa, oletustensa ja kokemustensa valossa. Elena kokikin yhteisen kielen puutteen lisäksi olemisen tavan erilaisuuden estävän äitejä pääsemästä yhteisöön, minkä hän tuo esiin puhuessaan kulttuurien erilaisuudesta. Elenan arjessa suomen kieli on vuorovaikutussuhteiden ja osallisuuden kannalta sekä haaste että mahdollistava tekijä. Elena kertoi tiedostavansa, että hänen pitäisi puhua suomea oppiakseen sitä enemmän ja laajentaakseen kielenkäyttökontekstejaan. Yhteisen kielen taitaminen mahdollistaisi kielellisen vuorovaikutuksen syntymisen toisten kanssa, jolloin myös yhteisiä kulttuurisia toimimisen ja olemisen tapoja voisi löytyä. Tapaus osoittaa, että kielellisen tuen puute voi johtaa sosiaalisen tuen puutteeseen ja päinvastoin, jolloin kieliyhteisöön sosiaalistuminen hankaloituu tai estyy kokonaan. Osattomuuden tunne syntyy toisiaan ruokkivista sosiaalisen ja kielellisen tuen puutteista.

Elenan haastattelukatkelmasta käy ilmi, että toiset äidit yrittivät hakea yhteistä lapsiin liittyvää puheenaihetta keskustelunavaukseksi, mutta se ei kiinnostanut

Elenaa. Haastattelun alussa hän määritteli itsensä ennen kaikkea yrittäjäksi ja itsenäiseksi naiseksi, sitten vasta äidiksi. Hän esitteli itsensä seuraavin sanoin: "Olen Elena, ja olen toiminut yrittäjänä nuoresta asti, siitä asti kun itsenäistyin. En ole tarvinnut ketään elättämään itseäni. Olen myös äiti, minulla on kaksi lasta." Myös muut pihan äidit olisivat kenties määritelleet itsensä muuksikin kuin äideiksi, mutta hiekkalaatikolla äitiys ja lapset olivat yhdistäviä tekijöitä, joiden puitteissa vuorovaikutus saattoi syntyä tai olla syntymättä. Toisten äitien hiekkalaatikkoreviirillä Elena asemoitiin äitiyden ekologiseen lokeroon, mikä saattoi olla tapa hakea yhteistä lähtökohtaa vuorovaikutukselle. Haastattelussaan Elena ilmaisi selkeästi haluavansa pyrkiä pois kyseisestä lokeroista. Elenan kokemat haasteet, jotka liittyvät oman ekologisen lokeron löytämiseen, syntyivät kenties siitä, että kieleen sosiaalistumisessa on kyse emotionaalista ja identiteettiä muokkaavasta prosessista. Hän olisi halunnut määritellä itsensä oman alansa ammattilaisena, mutta se ei onnistunut suomeksi.

Elenan haastattelukatkelmasta välittyvä halu olla "muutakin kuin äiti" on yhteydessä äitiyttä koskeviin ristiriitaisiin diskursseihin, jotka muodostavat äitiyden puhetapojen ja yksilöllisten kokemusten välillä vallitsevan äitiyden kulttuurisen tilan (Nousiainen 2004). Tätä kulttuurista tilaa rajaavat ja muokkaavat äitiyttä koskevat uskomukset, arvot, moraalikäsitykset, normit ja myytit (emt. 25, 58–67). Julkisessa puheessa äitiyteen kohdistuvat diskurssit ovat keskenään ristiriitaisia. Toisaalta ihailaan lapselleen omistautuvaa, emotionaalista äitiä, mutta toisaalta äitiä vaaditaan toteuttamaan itseään ja olemaan omaehtoinen ja rationaalinen päätöksissään ja teoissaan (Berg 2008). Mediapuheessa toteutetaan individualistista diskurssia "hyvästä äidistä", joka on lapsistaan riippumaton vapaa nainen ja joka onnistuu yhdistämään työn ja äitiyden oman organisointikykynsä ansiosta (Berg 2008). Elenan tavoittelema ekologinen lokero näyttää sijoittuvan tämän individualistisen diskurssin piiriin. Kokemushistoriansa tukemana Elena pyrkii etsimään paikkaansa yhteiskunnassa korkeasti koulutettuna, työllistytynä naisena, joka toimii myös kodin ulkopuolella huolimatta kohtaamistaan haasteista. Ulkomaalaistaustaisten naisten työmarkkina-asema on heikko korkeasta koulutuksesta ja kielitaidosta huolimatta, ja monelle tarjolla on vain koulutusta vastaamatonta työtä (Himanen & Könönen 2019: 59; Larja 2019: 28).

Analyysissani olen huomionut kielellisen toiminnan rakentumisen tiloissa, joissa arkea eletään. Tila on fyysisen paikan lisäksi sosiaalinen konstruktio, jota luodaan jatkuvasti neuvottelemalla (Kuure & McCambridge 2007: 140). Äitien arkielämän tilat ovat moninaisia, ja diskurssien näkökulmasta ne voivat olla äänekkäitä (*noisy*) tai hiljaisia (*quiet*) (Scollon & Scollon 2004: 163–164). Asukaspuistot ovat diskursiivisesti äänekkäitä, sillä niissä on samanaikaisesti monia eri diskursseja, joihin kuuluu ohjattujen tuokioiden toimintatavat ja vuorovaikutuskäytänteet, äitien vapaamuotoiset keskustelut ja monikulttuuriset kahvipöytäkeskustelut. Mukana on myös kaikuja autoritäärisistä äänistä ja normeista, jotka välittyvät ohjaajien toiminnasta (Intke-Hernandez & Holm 2015). Elenan kertomuksissa äitiyden arki

vaikuttaa kuitenkin toteutuvan diskursiivisesti hiljaisemmissa tiloissa: äitiysdiskurssi oli voimakkain äitien kesken, eikä hän halunnut osallistua siihen. Hän olisi kaivannut diskursiivisesti moninaisempaa ja äänekkäämpää tilaa, jossa olisi voinut valita kiinnostavamman diskurssin ja päästä hyödyntämään kieleilyn ja kieleen sosiaalistumisen mahdollisuuksia. Haastattelussaan Elena mainitsee pariin otteeseen, että hän olisi halunnut puhua muustakin kuin lapsista. Vaikka hän kertoo turhautuneensa siihen, että hiekkalaatikolla toiset äidit tuntuivat keskittyvän äitiydestä ja lapsista puhumiseen, hänen kertomuksestaan välittyy myös pettymys siitä, ettei hän päässyt mukaan keskusteluun.

Aineistosta selviää, että maahanmuuttajaäidit kohtaavat useita näkymättömiä rajoja ja odotuksia, jotka vaikuttavat heidän mahdollisuuksiinsa osallistua ja toimia kieliyhteisössä (ks. Suni 2017). Toisinaan he tunnistavat nämä rajat ja myötäilevät tai vastustavat niitä, mutta joskus he eivät tiedä, missä rajat ovat, mikä hankaloittaa osalliseksi tulemistä. Sekä Sawan että Elena toivat esiin haastatteluissaan epä tietoisuuden siitä, miksi he eivät pääse osallisiksi niihin yhteisöihin, joihin he haluavat päästä. Molemmat epä ilivät syyksi heikkoa suomen kielen taitoaan, mikä toisaalta juontuu heidän kokemushistorioistaan aktiivisina kielenkäyttäjinä aiemmissa vuorovaikutussuhteissa sekä siitä, että kielitaitoa pidetään yleisesti keskeisenä ja ratkaisevana tekijänä yhteisöihin pääsemisen kannalta. Kyseessä on noidankehä, sillä tarkkailemalla yhteisöjä ulkopuolelta on hankalaa tai lähes mahdotonta oppia sosiaalisessa toiminnassa mukana olevia, kielenkäyttöön ja käyttäytymiseen liittyviä kulttuurisia odotuksia, joita ei sanoiteta tai selitetä erikseen.

4.2 Toive osallisuudesta

Julkinen keskustelu korostaa kielitaidon merkitystä työmarkkinoilla sekä työllistymisen avainroolia kotoutumisessa (mm. Laki kotoutumisen edistämisestä 2010; Työ- ja elinkeinoministeriö 2016, 2017a, 2017b; Koljonen 2017; Lindström 2018). Nämä teemat toistuvat äitien kertomuksissa heidän kuvaillessaan toivettaan osallisuudesta, jota tavoitellaan kielenoppimisen ja työllistymisen kautta. Heidän tavoitteenaan on oppia kieltä ja työllistyä, ja he pitävät suomen taitoa keskeisenä kriteerinä yhteiskunnan täysivaltaiseksi toimijaksi pyrkimiselle. Näin Maria muotoilee asian kertomuksessaan:

- 4) Haluaisin olla aktiivinen työelämässä, en vain siivota ja tehdä ruokaa kotona. Voisin ensin tehdä vapaaehtoistyötä tai auttaa jotakuta jossakin. Sitten haluaisin opiskella lähihoitajaksi, mutta minun pitää oppia ensin enemmän suomea. --- Minulla on ikävä minun normaalia, aktiivista elämääni. Sitä, mikä minulla oli kotimaassani. Haluan olla töissä, nähdä ihmisiä, olla aktiivinen, keskustella. Tiedän, että minun pitää ensin oppia kieli, koska nyt voisin vain siivota täällä, mutta tulevaisuudessa haluaisin olla sairaanhoitoalalla. Minusta olisi ihanaa olla kättilö. (Maria, itäeurooppalainen yhden lapsen äiti, haastattelu vuodelta 2018)

Maria kertoo toiveestaan oppia suomea, opiskella ammattiin tai suorittaa jatko-opintoja ja työllistyä. Hän haluaa olla tasaveroisessa asemassa ympäröivän yhteiskunnan aikuisten kanssa: käydä töissä ja olla tekemisissä toisten kanssa.

Hän uskoo tulevansa kielenoppimisen, kouluttautumisen ja työllistymisen kautta osalliseksi, mitä tavoitellaan myös maahanmuuttajien yhdenvertaiseen yhteiskunnalliseen asemaan tähtäävällä kotouttamispolitiikalla (Himanen & Könönen 2019: 54). Tämä ajattelumalli esiintyy kaikkien äitien tarinoissa. He ovat aktiivisia toimijoita kodin, perheen ja lasten kasvatuksen piirissä, ja kieleilemällä he sosiaalistuvat kielenkäyttäjyhteisöön, josta he saavat kielellistä tukea ja oppivat arkensa kannalta keskeistä ja merkittävää kieltä (Intke-Hernandez 2020, tulossa). Yhteistä on halu laajentaa toimijuutta muihin konteksteihin ja asemoida itsensä useampaan kuin yhteen ekologiseen lokeroon. He haluavat opiskella lisää, työllistyä ja aktivoitua työelämässä. Myös kokemushistoriat nousevat esiin äitien puhuessa työllistymistoi-veistaan, sillä he kuvailevat olleensa aiemmassa kotimaassaan aktiivisia työntekijöitä palkkatyön, perheyrittäjien tai vapaaehtoistyön parissa.

Vaikka osa äideistä oli valmiita vaihtamaan alaa tai opiskelemaan uuden ammatin työllistytäkseen, jotkut haaveilivat jatkavansa omalla alallaan, kuten seuraavasta Jelenan puheenvuorosta käy ilmi:

- 5) Olen opiskellut kaupallista alaa ja johtamista, miksi minun pitäisi mennä Alepaan töihin tai siivota? Kaikki työt ovat hyviä, mutta minä olen opiskellut enemmän ja ollut kotimaassani esimiehenä pienessä kaupassa. Miksi en pystyisi tekemään samaa työtä täällä? (Jelena, yhden lapsen äiti, haastattelu vuodelta 2013)

Kun viiden vuoden kuluttua haastattelin Jelenaa uudelleen, hänen toiveensa omalla alalla jatkamisesta oli muuttunut:

- 6) Ennen minä halusin olla johtaja. Nyt minä teen sijaisuuksia kaupassa ja asukaspuistossa. Töissä puhun suomea ja he soittavat minulle uudelleen, kun joku on sairas ja he tarvitsevat sijaisen. Minä olen onnellinen ja minulle riittää helppo työ, josta saa rahaa elämiseen. Haluan, että minulla on aikaa olla lapseni kanssa, kun hän pääsee koulusta. (Jelena, yhden lapsen äiti, haastattelu vuodelta 2018)

Jelena kertoi minulle käyneensä ensin muutaman kielikurssin ja sen jälkeen aloitaneensa kieliharjoittelun lähikaupassaan. Kertomansa mukaan hän oli osoittanut aktiivisuutta harjoittelussa ja myöhemmin hänet pyydettiin tekemään lyhyttä sijaisuutta samaan kauppaan. Sen lisäksi hän onnistui samaan harjoittelupätkiä ja sijaisuuksia tututussa asukaspuistossa. Jelena vaikutti tyytyväiseltä tilanteeseensa ja kertoi sen suovan hänelle riittävän toimeentulon, aikaa olla perheen kanssa sekä mahdollisuuden oppia ja ylläpitää suomen kielen taitoa. Vaikka Jelenan tilanne vaikuttaa otolliselta, se voidaan nähdä myös sisääntulotyön aiheuttamana liikkuvuusansana, johon työntekijä jumittuu ja josta poispääseminen voi olla hankalaa

(Strömmer 2017: 70). Sisääntulotyöt voivat kuitenkin myös tarjota kielenoppimis-mahdollisuuksia (emt. 2017: 70), jotka ainakin näennäisesti helpottavat osallisuuden syntymistä ja mahdollisesti muualle työllistymistä.

Äidit uskovat vakaasti kielitaidon tukevan osallisuutta ja edistävän työllistymistä, mutta he haluavat oppia suomea myös voidakseen toimia itsenäisesti arkielämässä. Toive kielen oppimisesta ja työllistymisestä liittyy myös oman äänen haltuunottoon, joka on Dufvan ja Aron (2015: 40) mukaan toimijuuden ytimessä. Kun yksilö saa mahdollisuuden vaikuttaa omaan elämäänsä ja asioida itsenäisesti aikuisen ja vanhemmuuteen liittyvän arkielämän tilanteissa, auktoriteettien äänet voi vaientaa. Oma ääni tarkoittaa monien äänten yhteensulautumaa (Bahtin 1986), joka kehittyy ottamalla haltuun muiden ääniä (Aro 2009: 281). Sanoista tulee omia, kun puhua ja käyttää niitä omiin tarkoituksiinsa eikä ainoastaan toistaessaan toisten puhetta (Bahtin 1981: 293). Tämä voidaan nähdä symbolisena toimintana, mutta äitien kohdalla se on myös konkreettista. Kun he oppivat riittävästi suomea, he voivat toimia itsenäisesti erilaisissa asiointitilanteissa.

4.3 Mahdollisuus osallisuuteen

Aikuisten maahanmuuttajien kielenoppiminen tapahtuu arjen konteksteissa, kuten työssä, koulutuksen piirissä ja sosiaalisen elämän tilanteissa (Tarnanen ym. 2015). Aiempi tutkimukseni (Intke-Hernandez 2020, tulossa) osoittaa, että maahanmuuttaja-äitien arkielämän informaalin kielenoppimisen ja kieliyhteisöön sosiaalistumisen paikkoja ja tilanteita ovat erityisesti leikki- ja perhekerhot sekä julkiset paikat ja tapahtumat. Paikka, johon voi mennä lapsen kanssa ja jossa voi osallistua toimintaan ja tavata vertaisia, on tärkeä. Äidit tiedostavat myös, kuinka tärkeitä nämä paikat ovat kieleen sosiaalistumisen kannalta:

- 7) *Tämä on tosi hyvä suomalaisilta, et on tämmöisiä asukaspuistoja, et esimerkiksi kun me ulkomaalaiset tullaan eikä osata kieltä, niin on tämmönen paikka, et voi tulla ja tehdä yhdessä ja olla. --- Oon aika paljon oppinut täällä. Jos on vaan kotona, niin sit ei opi mitään ja ei oo ketään kavereita. niin täällä mä oon sit ruvennut myös itse niinku puhumaan, ja on tuttavita nyt. (Kadriye, Lähi-idästä muuttanut kahden lapsen äiti, haastattelu vuodelta 2013)*

Mahdollisuus osallisuuteen -diskurssi nousee esiin Kadriyen kertomuksessa, ja se on havaittavissa myös yhteiskunnallisissa tavoitteissa, jotka eivät liity pelkästään maahanmuuttajavanhempien kielenoppimisen mahdollistamiseen vaan ennen kaikkea hyvinvoinnin ja osallisuuden kehittymiseen ja siten koko perheen tukemiseen (Eronen ym. 2016: 17–19).

Kadriyen luonnehdinta on esimerkki sosiaalisesta kumppanuudesta, joka tarkoittaa yhteistä aikaa ja yhteisiin vapaa-ajan toimintoihin osallistumista (Moos & Mitchell 1982; Kokkonen 2010: 65–69). Asukaspuistossa koettu sosiaalinen kump-

panuus näyttää lisäävän osallisuuden kokemusta jo ilman kielitaitoa. Lisäksi se mahdollistaa kieleilyn, pääsyn kotiäitien kielenkäyttäjyhteisöön ja kielellisen tuen saamisen. Asukaspuistossa syntyvät vuorovaikutussuhteet eivät välttämättä ole syvällisiä tai perustu kiintymykseen tai läheisyyteen, mutta ne tarjoavat vertaistuen lisäksi mahdollisuuden päästä mukaan kielenkäyttäjyhteisöön, saada kielellistä tukea ja oppia relevanttia kieltä sekä omaksua kielenkäyttöön ja käyttäytymiseen liittyviä kulttuurisia tapoja.

Kokkonen (2010: 212–213) on todennut, että läheiset ystävyyssuhteet ja heikommat suhteet vaikuttavat uuteen ympäristöön kiinnittymiseen. Läheiset suhteet vahvistavat kiinnittymistä, ja heikot suhteet luovat hyväksytyksi tulemisen tunnetta ja edistävät sen säilymistä. Laaja vuorovaikutusverkosto tukee kuulumisen tunnetta, mutta suhteiden määrä ei korvaa laatua. Asukaspuistoissa äidit muodostavat vuorovaikutusverkostoja aktiivisesti, ja asukaspuistotoiminta on ollut monelle äidille ensimmäisiä suomenkielisen kielenkäyttäjyhteisön kontakteja. Sen jälkeen äidit ovat laajentaneet kielenkäyttökontekstejaan opintojen, työelämän tai vapaaehtoistyön parissa. Monet ovat kokeneet saaneensa apua asukaspuistosta ja perhetoiminnasta, minkä vuoksi he ovat itse halunneet auttaa toisia.

Auttamis- ja vapaaehtoistyökontekstit ovat lähes poikkeuksetta monikielisiä, ja niiden kautta äidit ovat voimaantuneet vertaisapuun ja yhteisölliseen aktiivisuuteen. Eräs äideistä, Maite, kertoo, kuinka hän on lähestynyt alueelle muuttaneita äitejä auttaakseen heitä ja toivottaakseen heidät tervetulleeksi:

- 8) Kun näen äidin ja lapsen puistossa tai pihalla, minä menen juttelemaan heille. En halua, että kukaan on yksin, jos on uusi täällä. Minä puhun heille suomea, espanjaa tai englantia, osaan myös vähän venäjää. Minä haluan, että toisilla on hyvä olla. Haluan, että toinen tietää, että on tervetullut tänne. Minulla oli sama kokemus, kun asukaspuistossa oli ystävällinen nainen, joka jutteli minulle, vaikka minä en silloin osannut suomea. (Maite, yhden lapsen äiti, haastattelu vuodelta 2018)

Maite toimii oman kokemushistoriansa pohjalta kohdatessaan lähiympäristönsä toisia äitejä. Kohtaamisissa hän on hyödyntänyt käytössään olevien kielten kokoelmaa (DLC, *dominant language constellations*) eli hyödyllisiä ja aktiivisesti käytössä olevia kieliä, joita voi hyödyntää funktionaalisessa toiminnassa (Aronin 2019: 21–22). Tällöin hän on valjastanut käyttöönsä ne kielelliset ja sosiaaliset resurssit, joita hänellä on, minkä tulkitsen hänen kohdallaan vahvistavan toimijuutta ja osallisuuden tunnetta arjen monikielisisä kohtaamisissa.

5 Lopuksi

Tässä neksusanalyysissa olen tarkastellut maahanmuuttajaäitien kertomuksia sosiaalisten suhteiden, osallisuuden ja kielen näkökulmista. Olen pyrkinyt selvittämään,

minkä asioiden he kokevat tukevan osallisuuttaan ja sosiaalistumistaan kielenkäyttäjyhteisöön. Tuloksista käy ilmi, että äidit kokevat monikielisten kontekstien tukevan osallisuutta ja sosiaalistumista kielenkäyttäjyhteisöön. Monikielisiä konteksteja ovat naapurusto, vapaaehtoistyö ja asukaspuiston toiminta, johon voi osallistua ilman suomen kielen taitoa. Monikieliset kontekstit mahdollistavat voimaantumisen ja pääsyn vuorovaikutusverkostoihin, jotka tarjoavat kieleilyn mahdollisuuksia ja sosiaalista tukea. Monikielisissä konteksteissa äidit voivat toimia auttajina kielestä riippumatta. Kun äidit eivät ole passiivisia avun vastaanottajia, he voimaantuvat yhteisölliseen aktiivisuuteen, mikä lisää toimijuutta, osallisuuden tunnetta ja halua ja rohkeutta kiinnittyä yhteisöihin. Samalla heille tarjoutuu mahdollisuus löytää uusia ekologisia lokeroita, joissa toimia. Tällöin he voivat tulla nähdyiksi muutenkin kuin äiteinä, apua ja tukea tarvitsevinä yksilöinä ja maahanmuuttajina.

Äitien arkikertomuksissa sosiaaliset suhteet ovat keskeisessä roolissa. Sosiaalisia suhteita arvostetaan, niistä hyödytään ja ne lisäävät kuuluvuuden tunteita. Niiden puute luo turvattomuuden, toivottomuuden ja kuulumattomuuden kokemuksia, jolloin kieleen sosiaalistuminen vaikeutuu tai estyy kokonaan. Lisäksi ne mahdollistavat kieleilyn sekä sosiaalisen ja kielellisen tuen saamisen, mikä puolestaan tukee osallisuuden rakentumista ja ehkäisee syrjäytymistä (vrt. Raivio & Karjalainen 2013).

Äidit kuulevat ja tiedostavat julkisen puheen vaatimukset työllistymisestä, kodista irtautumisesta ja kielenoppimisesta. Yhteiskunnallinen, julkinen diskurssi maahanmuuttajien kotoutumisesta liitetään usein työllistymiseen ja kielenoppimiseen (Ronkainen & Suni 2019: 80–81). Myös äitien osallisuuden toiveeseen liittyy ajatus siitä, että työllistyminen lisää osallisuutta ja työllistymisen kautta saa uusia sosiaalisia suhteita ja oppii kieltä. Äidit pyrkivät valjastamaan koko kokemushistoriansa käyttöön oppiakseen kieltä ja vahvistaakseen osallisuuttaan.

Tukemalla äitiä tuetaan koko perhettä, ja maahanmuuttajaäitien osallisuus voidaan ymmärtää keskeiseksi yhteiskunnalliseksi kysymykseksi, kun sitä tarkastellaan toisen polven maahanmuuttajien tilanteen kannalta. Heidän koulumenestyksensä saattaa olla heikompaa kuin kantasuomalaisilla lapsilla (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2015). Yksi tapa tasoittaa eroa on varmistaa, että maahanmuuttajavanhemmilla on myös kielellisiä edellytyksiä tukea lapsiaan.

Neksusanalyttiseen tutkimukseen kuuluu pyrkimys muutoksen käynnistämiseen (Kuure ym. 2018: 72; Scollon & Scollon 2004: 177–178). Tämä tapahtuu usein viimeisessä vaiheessa (*changing the nexus of practice*), mutta vaiheiden ollessa liittämisiä muutos voi käynnistyä jo aiemminkin (Scollon & Scollon 2004: 177–178). Pelkästään se, että tutkija tunnistautuu tutkijaksi ja asettuu osaksi yhteisöä, saa aikaan jonkinlaisen muutoksen (Kuure 2018: 437). Tutkimuksessani muutosvaihe alkoi jo silloin, kun tutustuin osallistujiin ja kanssakäymiseni heidän kanssaan alkoi. Keskusteluissa ja haastatteluissa äidit puhuivat kokemuksistaan, ja pohdimme yhdessä erilaisia näkökulmia äitiyteen ja kieliyhteisöön sosiaalistumiseen. Joissain keskusteluissa syntyi oivalluksia siitä, minkälaisia mahdollisuuksia arkielämä tarjoaa

osalliseksi tulemiselle ja kielenoppimiselle, ja näihin oivalluksiin palasin äitien kanssa myöhemmissä haastatteluissa, kun olin ensin tarkastellut niitä teorian valossa. Tutkimuksen päätyttyä keskustelin äitien kanssa tutkimustuloksista, sillä halusin tehdä heille näkyviksi toimivat, osallisuutta vahvistavat käytänteet, joita heillä jo oli arjessaan. Äitiys tarjoaa voimaantumisen ja kieliyhteisöön sosiaalistumisen mahdollisuuksia, mikä kannattelee formaaleissa kieliopinnoissa, arkisissa kielenkäyttötilanteissa ja myöhemmin työelämässä.

Tutkimukseni alkoi vuonna 2012, kun kaikki osallistujat olivat vielä kotiäitejä. Sen jälkeen osa heistä on jatkanut opintojaan ja osa on työllistynyt. Tulevaisuudessa haluaisin vielä palata heidän pariinsa tutkimaan tarinoita siitä, millainen polku kotiäitiyden areenoilta muihin sosiaalisiin konteksteihin on ollut. Aiheeseen liittyvä tutkimus on tarpeen, jotta maahanmuuttajavanhemmat sekä ympäröivä yhteiskunta tiedostaisivat arjen kielenoppimismahdollisuudet ja jotta voitaisiin kehittää toiminta- ja kommunikointitapoja niin, että ne tukisivat maahanmuuttajavanhempien kielenkäyttäjäyhteisöön sosiaalistumista entistä tehokkaammin.

Kirjallisuus

- Ahearn, L. M. 2001. Language and agency. *Annual Review of Anthropology*, 30, 109–137.
<https://doi.org/10.1146/annurev.anthro.30.1.109>.
- Albrecht, T. L. & D. J. Goldsmith. 2003. Social support, social networks and health. Teoksessa T. L. Thompson, A. M. Dorsey, K. I. Miller & R. Parrot (toim.) *Handbook of health communication*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum, 263–284.
- Aro, M. 2009. *Speakers and doers. Polyphony and agency in children's beliefs about language learning*. Jyväskylä Studies in Humanities 116. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/19882/9789513935320.pdf>.
- Aronin, L. 2019. What is Multilingualism? Teoksessa L. Aronin & D. Singleton (toim.) *Twelve lectures on multilingualism*. Bristol: Multilingual Matters, 3–34.
- Atkinson, D. 2011. A sociocognitive approach to second language acquisition: how mind, body, and world work together in learning additional languages. Teoksessa D. Atkinson (toim.) *Alternative approaches to second language acquisition*. New York: Routledge, 143–166.
- Bakhtin, M. M. 1981. *The dialogic imagination*. Austin: University of Texas Press.
- Bakhtin, M. M. 1986. *Speech genres and other late essays*. Austin: University of Texas Press.
- Baquedano-López, P. & A. Mangual Figueroa 2012. Language Socialization and Immigration. Teoksessa A. Duranti, E. Ochs & B. Schieffelin (toim.) *The Handbook of Language Socialization*. Malden, MA: Wiley-Blackwell, 536–563.
- Berg, K. 2008. *Äitiys kulttuurisina odotuksina*. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 48/2008. Helsinki: Väestöliitto.
- Blommaert, J. & D. Jie. 2010. *Ethnographic fieldwork: a beginners' guide*. Bristol, Buffalo, Toronto: Multilingual Matters.
- Bourdieu, P. 1977. *Outline of a theory of practice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cobb, S. 1976. *Social support as a moderator of life stress*. *Psychosomatic Medicine*, 38, 300–314.

- Dufva, H. & M. Aro. 2015. Dialogical view on language learners' agency: connecting intrapersonal with interpersonal. Teoksessa P. Deters, X. Gao, E. R. Miller & G. Vitanova (toim.) *Theorizing and analyzing agency in second language learning*. Bristol: Multilingual Matters, 37–53.
- Dufva, H., M. Aro & M. Suni. 2014. Language learning as appropriation: how linguistic resources are recycled and regenerated. Teoksessa P. Lintunen, M. S. Peltola & M.-L. Varila (toim.) *AFinLA-e. Soveltavan kielitieteen tutkimuksia 6*. Jyväskylä: Soveltavan kielentutkimuksen keskus, 20–31.
- Duranti, A. & S. P. Black. 2012. Language Socialization and Verbal Improvisation. Teoksessa A. Duranti, E. Ochs & B. Schieffelin (toim.) *The Handbook of Language Socialization*, Wiley-Blackwell, 443–463.
- Heath, S. B. 2012. *Words at work and play: three decades in family and community life*. Cambridge: Cambridge University Press.
<https://doi.org/10.1017/CBO9781139046206>.
- Eronen, A., R. Karinen & K. Lamminmäki. 2016. *Kielitaitoa ja hyvinvointia. Selvitys kotona lapsiaan hoitavien maahanmuuttajavanhempien kotoutumista tukevan koulutuksen malleista*. https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/124261/Elinvoimaa-Kielitaitoa_ja_hyvinvointia_2016_final.pdf?sequence=2 [luettu 13.4.2020].
- Foucault, M. 2005. *Tiedon arkeologia. (L'archéologie du savoir, 1969.)* Suom. Tapani Kilpeläinen. Tampere: Vastapaino.
- Himanen, M. & J. Könönen. 2019. Maahanmuuton sääntelyn ja etnisen syrjinnän yhteydet maahanmuuttajien työmarkkina-asemaan. Teoksessa V. Kazi, A. Alitolppa-Niitamo & A. Kaihovaara (toim.) *Kotoutumisen kokonaiskatsaus 2019: Tutkimusartikkeleita kotoutumisesta. TEM oppaat ja muut julkaisut 2019: 10*. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö, 54–68.
- Intke-Hernandez, M. 2015. Stay-at-home mothers learning Finnish. Teoksessa J. Simpson & A. Whiteside (toim.) *Adult Language Education and Migration. Challenging Agendas in Policy and Practice*. Lontoo: Routledge, 119–127.
- Intke-Hernandez, M. 2020. Tulossa. Migrant Mothers' Stories of Learning Language in Everyday Life. Teoksessa G. Levine & D. Mallows (toim.) *Language Learning of Migrants in Europe*. New York: Springer.
- Intke-Hernandez, M. & Holm, G. 2015. Migrant stay-at-home mothers learning to eat and live the Finnish way. *Nordic Journal of Migration Research*, 5(2), 75–82.
- Intke-Hernandez, M. & Matkaselkä, P. 2012. Osaava vanhempi – toiminnallista suomen kielen oppimista äiti&lapsi -ryhmässä. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta: Kielikoulutuspolitiikan verkoston verkkolehti*.
<http://www.kieliverkosto.fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-marraskuu-2012/>. [luettu 9.5.2020].
- Kokkonen, L. 2010. *Pakolaisten vuorovaikutussuhteet. Keski-Suomeen muuttaneiden pakolaisten kokemuksia vuorovaikutussuhteistaan ja kiinnittymisestä uuteen sosiaaliseen ympäristöön*. Jyväskylä Studies in Humanities, 143. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Kokkonen, L., S. Pöyhönen, N. Reiman & T. Lehtonen. 2019. Sosiaaliset verkostot ja kielenoppiminen: kohti uutta ajattelua kotoutumiskoulutuksesta. Teoksessa V. Kazi, A. Alitolppa-Niitamo & A. Kaihovaara (toim.) *Kotoutumisen kokonaiskatsaus 2019: Tutkimusartikkeleita kotoutumisesta. TEM oppaat ja muut julkaisut 2019: 10*. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö, 94–102.

- Koljonen, T. 2017. Jari Lindström aikoo hoitaa maahanmuuttajien kotouttamisen niin hyvin kuin osaa, vaikka oma kenttä narisee. *Keskisuomalainen*. <https://www.ksml.fi/kotimaa/Jari-Lindstrom-aikoo-hoittaa-maahanmuuttajien-kotouttamisen-niin-hyvin-kuin-osaa-vaikka-oma-kentta-narisee/995437> [luettu 27.10.2019].
- Kotouttamisen osaamiskeskus. Keskeiset käsitteet. <https://kotouttaminen.fi/keskeiset-kasitteet> [luettu 27.10.2019].
- Kulick, D. & B.B. Schieffelin. 2004. Language Socialization. Teoksessa A. Duranti (toim.) *A Companion to Linguistic Anthropology*. Malden, MA: Blackwell, 349–368.
- Kuure, L. 2018. Työyhteisö tukee suomen kielen oppimista siivoustyössä. *Virittäjä*, 122(3), 436–441.
- Kuure, L. & E. McCambridge. 2007. Networks and place – A study of online activities in two focus groups. Teoksessa O.-P. Salo & T. Nikula (toim.), *Kieli oppimisessa – Language in Learning. AFinLAn vuosikirja 2007*. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja 65, 137–156.
- Kuure, L., M. Riekkilä & R. Tumelius. 2018. Nexus analysis in the study of the changing field of language learning, language pedagogy and language teacher education. *AFinLA-E: Soveltavan Kielitieteen Tutkimuksia*, (11), 71–92.
- Laki kotoutumisen edistämisestä. 2010. 30.12.2010/ L 1386/2010. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101386>.
- Lankiewicz, H. 2014. From the Concept of Language to L2 Pedagogy. Teoksessa H. Lankiewicz & E. Wasikiewicz-Firlej (toim.) *Language Experiences: Learning and Teaching Revisited*, Cambridge: Cambridge Scholars Publisher, 1–32. ProQuest Ebook Central, <https://ebookcentral.proquest.com/lib/helsinki-ebooks/detail.action?docID=1676275>.
- Lantolf, J. & A. Pavlenko. 2001. Second language activity theory: understanding second language learners as people. Teoksessa M. Breen (toim.) *Learner contributions to language learning: new directions in research*. Lontoo: Longman, 141–158.
- Larja, L. 2019. Maahanmuuttajanaiset työmarkkinoilla ja työmarkkinoiden ulkopuolella. Teoksessa V. Kazi, A. Alitolppa-Niitamo & A. Kaihovaara (toim.) *Kotoutumisen kokonaiskatsaus 2019: Tutkimusartikkeleita kotoutumisesta. TEM oppaat ja muut julkaisut 2019: 10*. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö, 28–42.
- Lave, J. & E. Wenger. 1990. *Situated Learning. Legitimate peripheral participation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lindström, J. 2018. Suomi kehittää kotouttamista kunnianhimoisesti. *TEMatiikkaa-blogi* 5.9.2018. <https://tem.fi/blogi/-/blogs/suomi-kehittaa-kotouttamista-kunnianhimoisesti> [luettu 27.10.2019].
- Mikkola, L. 2006. *Tuen merkitykset potilaan ja hoitajan vuorovaikutuksessa*. Jyväskylä Studies in Humanities, 66. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Moos, R. H. & R. E. Mitchell. 1982. Social network resources and adaptation: A conceptual framework. Teoksessa T. A. Wills (toim.) *Basic processes in helping relationships*. New York: Academic Press, 213–232.
- Nousiainen, K. 2004. *Lapsistaan erillään asuvat äidit. Äitiysidentiteetin rakentamisen tiloja*. Väitöskirja. Jyväskylä: SoPhi 89.
- Ochs, E. 1986. Introduction. Teoksessa B. Schieffelin & E. Ochs (toim.) *Language Socialization Across Cultures*. Cambridge: Cambridge University Press, 1–13.
- Ochs, E. 2002. Becoming a speaker of culture. Teoksessa C. Kramsch (toim.) *Language acquisition and Language Socialization: Ecological Perspectives*. Lontoo: Continuum Press, 99–120.

- Ochs, E. & B. Schieffelin. 2012. The Theory of Language Socialization. Teoksessa A. Duranti, E. Ochs & B. Schieffelin (toim.) *The Handbook of Language Socialization*. Malden, MA: Wiley-Blackwell 2012. 1–21.
- OECD 2018. *Working Together: Skills and Labour Market Integration of Immigrants and their Children in Finland*. <http://www.oecd.org/finland/working-together-skills-and-labour-market-integration-of-immigrants-and-their-children-in-finland-9789264305250-en.htm> [luettu 27.10.2019].
- Pietikäinen, S. 2012. Kieli-ideologiat arjessa. Neksusanalyysi monikielisen inarinsaamenpuhujan kielielämäkerrassa. *Virittäjä*, 116(3), 410–422. <https://journal.fi/virittaja/article/view/7162>.
- Pietikäinen, S. & A. Mäntynen. 2019. *Uusi kurssi kohti diskurssia*. Tampere: Vastapaino.
- Pitkänen, J. 2019. Monikulttuurinen kohtaaminen ja vuorovaikutus maahanmuuttajan kotoutumispolulla – kokemuksia Kotopaikka-hankkeesta. <https://verkkolehdet.jamk.fi/elo/2019/08/09/monikulttuurinen-kohtaaminen-ja-vuorovaikutus-maahanmuuttajan-kotoutumispolulla/> [luettu 19.6.2020].
- Pöyhönen, S., M. Suni, & M. Tarnanen 2019. Kieli kotouttamispolitiikan ytimessä – aikuiset maahanmuuttajat matkalla työelämään. Teoksessa T. Saarinen, P. Nuolijärvi, S. Pöyhönen & T. Kangasvieri (toim.) *Kieli, koulutus, politiikka. Monipaikkaisia käytänteitä ja tulkintoja*. Tampere: Vastapaino, 257–285.
- Pöyhönen, S., M. Tarnanen, E.-M. Vehviläinen, A. Virtanen & L. Pihlaja. 2010. *Osallisena Suomessa. Kehittämissuunnitelma maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseksi*. Jyväskylä & Helsinki: Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielentutkimuksen keskus, Suomen kulttuurirahasto.
- Raivio, H. & J. Karjalainen 2013. Osallisuus ei ole keino tai väline, palvelut ovat! Osallisuuden rakentuminen 2010-luvun tavoite- ja toimintaohjelmissa. Teoksessa T. Era (toim.) *Osallisuus – oikeutta vai pakkoa?* Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 156.
- Ronkanen, R. & M. Suni. 2019. Kotoutumiskoulutus kielikoulutuksena: kehityslinjat ja työelämäpainotus. Teoksessa V. Kazi, A. Alitolppa-Niitamo & A. Kaihovaara (toim.) *Kotoutumisen kokonaiskatsaus 2019: Tutkimusartikkeleita kotoutumisesta. TEM oppaat ja muut julkaisut 2019: 10*. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö, 79–91.
- Schieffelin, B. & E. Ochs. 1986. Language Socialization. *Annual Review of Anthropology*, 15, 163–191. <https://doi.org/10.1146/annurev.an.15.100186.001115>.
- Scollon, R. 2001. Action and text. Towards an integrated understanding of the place of text in social (inter-)action, mediated discourse analysis and the problem of social action. Teoksessa R. Wo-Dak & M. Meyer (toim.) *Methods in critical discourse analysis*. Lontoo: Sage, 139–189.
- Scollon, R. & S. W. Scollon 2003. *Discourses in place: Language in the material world*. New York: Routledge.
- Scollon, R. & S. W. Scollon 2004. *Nexus Analysis: Discourse and the emerging internet*. Lontoo: Routledge.
- Suni, M. 2017. Working and Learning in a New Niche: Ecological Interpretations of Work-Related Migration. Teoksessa J. Angouri, M. Marra & J. Holmes (toim.) *Negotiating Boundaries at Work: Talking and Transitions*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 197–215.
- Strömmer, M. 2017. *Neksusanalyysi suomen kielen oppimisesta siivoustyössä*. Jyväskylä Studies in Humanities, 336. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Swain, M. 2006. Language, agency and collaboration in advanced second language proficiency. Teoksessa H. Byrnes (toim.) *Advanced language learning: The contribution of Halliday and Vygotsky*. Lontoo: Continuum, 95–106.

- Tarnanen, M., S. Pöyhönen, M. Lappalainen & S. Haavisto. 2013. *Osallisena Suomessa. Kokeiluhankkeiden satoa*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, soveltavan kielentutkimuksen keskus, Suomen kulttuurirahasto, Svenska kulturfonden. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-5484-0>.
- Tarnanen, M., T. Rynkänen & S. Pöyhönen. 2015. Kielten käyttö ja oppiminen aikuisten maahanmuuttajien integroitumisen ja identiteettien rakennusaineina. *AFinLan Vuosikirja*, 73, 56–72. <https://journal.fi/afinlavk/article/view/49654>.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2020. *Maahanmuutto ja kulttuurinen moninaisuus*. <https://thl.fi/fi/web/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/kotoutuminen-ja-osallisuus/kotoutuminen> [luettu 18.6.2020].
- Tilastokeskus 2017. *Perheet. Vuosikatsaus 2016*. http://www.stat.fi/til/perh/2016/02/perh_2016_02_2017-11-24_tie_001_fi.html [luettu 27.10.2019].
- Tilastokeskus 2018. *Väestörakenne. Vuosikatsaus 2018*. http://www.stat.fi/til/vaerak/2018/02/vaerak_2018_02_2019-06-19_tie_001_fi.html [luettu 27.10.2019].
- Työ- ja elinkeinoministeriö 2016. *Uuden kokeilun tavoitteena työllistää tuhansia maahanmuuttajia*. https://tem.fi/artikkeli/-/asset_publisher/uuden-kokeilun-tavoitteena-tyollistaa-tuhansia-maahanmuuttajia [luettu 27.10.2019].
- Työ- ja elinkeinoministeriö 2017a. *Maahanmuuttajien työllistymistä nopeutetaan uusilla panostuksilla*. https://tem.fi/artikkeli/-/asset_publisher/maahanmuuttajien-tyollistymista-nopeutetaan-uusilla-panostuksilla [luettu 27.10.2019].
- Työ- ja elinkeinoministeriö 2017b. *SIB-hanke*. <https://tem.fi/koto-sib> [luettu 27.10.2019].
- Valtiontalouden tarkastusvirasto. 2015. *Maahanmuuttajaoppilaat ja perusopetuksen tuloksellisuus. Tuloksellisuuskertomus 12/2015*. <https://www.vtv.fi/app/uploads/2018/06/15103549/maahanmuuttajaoppilaat-perusopetuksen-tuloksellisuus.pdf> [luettu 13.4.2020].
- van Lier, L. 2004. *The ecology and semiotics of language learning: A sociocultural perspective*. Boston: Kluwer Academic.
- van Lier, L. 2007. Action-based teaching, autonomy and identity. *Innovation in Language Learning and Teaching* 1, (1), 46–65.
- van Lier, L. 2011. Language learning: an ecological-semiotic approach. Teoksessa E. Hinkel (toim.) *Handbook of research in second language teaching and Learning*. New York: Routledge, 383–394.
- Virtanen, A. 2017. *Toimijuutta toisella kielellä. Kansainvälisten sairaanhoitajaopiskelijoiden ammatillinen suomen kielen taito ja sen kehittyminen työharjoittelussa*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-7021-5>.
- Vygotsky, L. 1978. *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Väestöntutkimuslaitos. 2019. *Maahanmuuttajat*. https://www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/vaestontutkimuslaitos/tilastoja/maahanmuuttajat/ [luettu 27.10.2019].